

John Steinbeck

Sardalye Sokağı

Türkçesi: Püren Özgören

Roman

California'daki Monterey'de bulunan Sardalye Sokağı bir şiir, pis bir koku, sinir bozucu bir ses, özel bir ışık, bir tını, bir alışkanlık, bir geçmiş özlemi, bir hayal. Sardalye Sokağı bir araya toplaşanlar ve sağa sola saçılanlar, teneke, demir, pas, parçalanmış tahta, delik deşik kaldırım, yabancı ot bürümüş arsa, hurda öbekleri, duvarları oluklu levhadan konserve imalathaneleri, gürültülü, pis meyhaneler, lokantalar ve genelevler, küçük, tıklım tıkış bakkallar, laboratuvarlar ve gariban otelleri. Sokağın sakinleri, adamın birinin bir keresinde dediği gibi, "fahişeler, pezevenkler, kumarbazlar ve orospu çocukları"; bununla kastettiği şey, Herkes. Adam bir başka gözetleme deliğinden baksaydı, "azizler, melekler, şehitler ve mübarek adamlar" diyebilirdi ve aynı şeyi kastetmiş olurdu.

Sabahları, sardalye filosunun şanslı yaver gittiyse, serpmeye ağ tekneleri ağırlaşmış gövdeleriyle yalpalayarak, düdük çalararak koya girerler. Tıka basa yüklü tekneler, konserve imalathanelerinin kuyruklarını körfeze daldırdığı kıyıya, yan yana dizilir. Bu tanım akıllıca seçildi, çünkü imalathaneler körfeze kuyruklarını değil de gagalarını batırmış olsaydı, öteki uçtan çıkan konserveler, en azından mecazi bağlamda, çok daha dehşet verici olurdu. Sonra fabrika sirenleri acı acı çalar ve kasabanın dört bir yanındaki kadınlarla erkekler üstlerini de-

ğıştirdikleri gibi sokağa fırlar, çalışmak üzere fabrikaya koştururlar. Sonra gıcır gıcır arabalar üst sınıfları getirir: ofislere girip gözden kaybolan müdürler, muhasebeciler, patronlar. Sonra kasabadan İtalyanlar, Çinliler ve Polonyalılar dökülür; pantolonlu, kauçuk gocuklu ve muşamba önlüklü erkeklerle kadınlar. Balığı temizlemek, doğramak, paketlemek, pişirmek ve konserve kutularına doldurmak için koşturarak gelirler. Gümüşi balık ırmakları teknelerden dışarıya akar ve tekneler tamamen boşalıncaya kadar suda daha, biraz daha yükselirken, bütün sokak gümbürder, inilder, haykırır ve şingırdar. İmalathaneler uğuldar, şingırdar, ciyaklar, ta ki son balık temizlenene, doğranana, pişirilene ve konserve kutularına yerleştirilene dek; sonra sirenler bir kez daha haykırır ve üstünden başından sular damlayan, pis pis kokan bitkin İtalyanlar, Çinliler ve Polonyalılar, erkekler ve kadınlar dağılır, yorgun argın yokuğu tırmanıp kasabaya girerler ve Sardalye Sokağı yeniden özüne döner – sessiz, sakin ve sihirli. Sokağın normal yaşamı yeniden başlar. Tiksintiyle kara servi ağacının altına sığınmuş olan aylaklar, serseriler gidip boş arsadaki paslı borulara tünemek üzere ortaya çıkarlar. Dora'nın kızları, eğer güneş varsa, azıcık güneşlenmek için sokağa fırlar. Western Biyoloji Laboratuvarından ıkan Doc* ağır ağır sokağın karşısına geçer ve Lee Chong'un bakkalına girip iki litre bira alır. Ressam Henri, inşa ettiği teknede kullanacağı birkaç tahta ya da metal parçası bulabilmek için ot bürümüş arsayı řu sert kıllı, irice Teriyerler misali, karş karş koklamaktadır. Sonra karanlık kıyın kıyın yaklaşır ve Dora'nın yerinin önündeki sokak lambası yanar – Sardalye Sokağı'nda daimi bir ayışığı yaratan lamba. Doc'u görmeye gelen konuklar Western Biyoloji'ye doluşur, o da Lee Chong'un dükkânından beş litrelik bira almak üzere sokağın karşısına geçer.

* Doktor'un kısaltılmışı. (.n.)

Şiiri, iğrenç kokuyu, sinir bozucu gıcirtıyı –ışığın niteliğini, müziği, alışkanlığı ve hayali– canlı bir dille yazıya nasıl dök-meli? Deniz hayvanları toplarken, sülüklerin öyle narin bir cinsiyle karşılaşsınız ki, onları bütün, tek parça halinde çıkar-manız olanaksızdır, dokunduğunuz an kopar, parçalanırlar. Onların kendi rızalarıyla dışarıya, bir bıçağın ağzına süzülme-lerini beklemeniz gerekir, sonra onları yavaşça, tatlılıkla kaldı-rıp deniz suyuyla dolu şişenize aktarmalısınız. Belki bu kitabı yazmanın yolu da budur – sayfayı önüne açmak ve öykülerin kendiliğinden, ağır ağır sayfaya süzülmesini beklemek.

Lee Chong'un bakkalı, bir temizlik abidesi olmamakla birlikte, mucizevi bir malzeme kaynağıydı. Küçük ve tıklım tıklıştı ama o tek odada insan yaşayabilmek ve mutlu olmak için gereksindiği ve arzuladığı her şeyi bulabilirdi – giysiler, hem taze hem de konserve yiyecekler, içki, tütün, balık teçhizatı, makineler, sandallar, halatlar, kasketler, domuz pirzolarları. Lee Chong'un dükkânından bir çift terlik, ipek bir kimono, çeyrek litrelik viski, yanına da bir puro alabilirdiniz. Neredeyse her türlü ruh haline uyacak bileşimler yaratabilirdiniz. Lee Chong'da bulunmayan tek ticari mala da, arsanın karşısındaki Dora'nın yerinde ulaşılabilirdi.

Bakkal gün doğumunda açılır, ortalıkta dolanan son derbeder kuruş harcanıncaya ya da yatmaya gidinceye kadar kapanmazdı. Lee Chong hırslı, açgözlü biri olduğu için değil. Öyle biri değildi, ama ortada para harcamak isteyen biri varsa, Lee onun emrine amadeydi. Toplumdaki konumuna Lee'nin kendisi de şaşıyordu; tabii şaşırmayı ne kadar becerbiliyorsa, o kadar. Yıllar içinde, Sardalye Sokağı'ndaki herkes borçlanmıştı ona. Müşterilerine baskı yapmazdı ama fatura fazlasıyla kabarcınca, veresiyeyi keserdi. Müşteri de tepeyi tırmanıp kasabaya yollanmaktansa genellikle borcunu öder ya da ödemeye çalışırdı.

Lee yuvarlak yüzlü ve nazikti. R harfini bir kez olsun kullanmaksızın, haşmetli bir İngilizce konuşurdu. California'daki gizli Çin örgütlerinin savaşı sürerken, Lee'nin arada bir kellesine ödül konduğunu öğrendiği olmuştu. O zaman kapağı San Francisco'ya atıp bir hastaneye yatar, belayı savuşturuncaya kadar orada kalırdı. Parasıyla ne yaptığını kimse bilmezdi. Belki de elinde para falan yoktu. Belki de tüm serveti ödenmemiş faturalarda yatıyordu. Ama iyi yaşıyor, bütün komşularından saygı görüyordu. Müşterilerine güvenirdi, ta ki daha fazla güvenmek saçmalığın daniskası oluncaya kadar. Bazen ticari hatalar yapardı, ama bunları bile, eğer başka bir marifet sergilemiyorsa, iyi niyeti sayesinde bir süre sonra avantaja dönüştürürdü. Aynı şey Yoksul Palas ve Izgara Evi'nde de oldu. Lee Chong dışında kim olsa bu takası tam bir kayıp sayardı.

Lee Chong'un bakkalda konuşlandığı yer, puro tezgâhının arkasıydı. Böylece kasa solunda, hesap tahtası sağında kalıyordu. Camlı vitrinde kahverengi purolar, sigaralar, Bull Durham, Duke's harmanları, Five Brothers, arkasındaki duvarda bulunan raflarda da litrelik, yarım ve çeyrek litrelik Old Green River'lar, Old Town House, Old Colonel ve herkesin gözdesi Old Tennessee şişeleri – dört yaşında olduğuna dair garanti verilen bu harman viski çok ucuzdu ve mahallede *Old Tennis Shoes** diye bilinirdi. Lee Chong'un viskiyle müşterinin arasında durması nedensiz değildi. Bazı cin fikirlilerin, onun dikkatini dükkânın başka taraflarına çekme girişimleri olmuştu. Kuzenler, yeğenler, oğullar ve gelinler dükkânın geri kalanında hizmet verirken, Lee puro tezgâhından asla ayrılmazdı. Vitrinin camı onun çalışma masasıydı. Tombul ama zarif ellerini cama dayar, parmakları rahat duramayan küçük sosisler gibi kıpırdanıp dururdu. Sol elinin orta parmağındaki kalın altın yüzük sahip olduğu tek mücevherdi; onunla, para üstünü koyduğu küçük, kauçuk

* Eski Tenis Ayakkabıları. (ç.n.)

tablaya, minik kauçuk dikenleri çoktan aşınmış paspasa hafif hafif, sessizce vururdu. Lee'nin dudakları dolgun, yardımseverdi, gülümsediğinde parlayıveren altınsa zengin ve iç ısıtıcı. Yarım gözlük takar, her şeye onunla baktığından, uzağı görebilmek için başını geriye atmak zorunda kalırdı. Kâr ve indirim, toplama, çıkarma, hepsini hesap tahtasında o küçük, durmak bilmez sosis parmaklarıyla hesaplar, kahverengi, dostane gözleri dükkânını tarar, dişleri müşterilere altın çakımlar sunardı.

Bir akşam, sıcak tutmak için ayaklarının altına koyduğu bir gazete destesiyle her zamanki yerinde otururken, o öğleden sonra karara bağlanan, aynı akşamüstü de nihayete eren bir iş anlaşmasını düşündü, hem keyifle hem de hüznü. Bakkaldan çıkınca, çaprazlama bir yürüyüşüyle ot bürümüş arsayı geçer, konserve fabrikalarının attığı devasa, paslı boruların arasından döne dolaşa ilerlerseniz, yabancı otlar yüzünden kullanılamaz hale gelmiş bir patika görürsünüz. Onu izleyip servi ağacını geride bırakın, demiryolunun karşısına geçip kıskı döşeli, eğreti, asma iskeleyi çıkın, yıllardır balık unu deposu olarak kullanılan uzun, alçak bir binaya geleceksiniz. Çatılı, tek ve kocaman bir odadan ibaret olan bu yapının sahibi, Horace Abbeville adındaki evhamlı beyefendi idi. Horace'ın iki karısı, altı çocuğu vardı ve yıllar içinde, yalvarıp yakararak, ikna gücünü kullanarak Monterey'de eşi benzeri bulunmayan bir bakkal borcu oluşturmuştu. O öğleden sonra bakkala geldi ve Lee'nin suratına düşmüş olan müsamahasız gölgeyi görünce, o duyarlı, yorgun yüzü seğirdi. Lee'nin tombul parmakları kauçuk paspası tıklatmaktaydı. Horace ellerini, avuçları yukarı bakacak şekilde puro tezgâhına koydu. "Galiba sana bayağı borçlandım," dedi basitçe.

Bugüne kadar duyduklarından böylesine farklı olan bu yaklaşım karşısında duygulanan Lee'nin dişleri ışıldadı. Başını evet dercesine, ciddiyetle salladıysa da, ortada bir dolap dönüp dönmediğini anlamak için beklemeyi yeğledi.